



INKLYUZIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI

Jamolova Gulnoz Olimovna

Buxoro viloyati, Kogon tumani, 5-IDUM

Oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim, uning mazmuni hamda ushbu ta'lim turi bilan tarbiyalanuvchi bolalarga bilim berish faoliyati haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, samaradorlik, maktab, o'quv jarayoni, insonparvarlik. ta'lim tizimi.

Har bir mamlakat va davlat uchun shu davlatning yosh avlodi ta'limi ularga zamonaviy talablarga javob beruvchi ta'lim standartlariga mos ravishda bilim berish kelajakka qo'yilgan bugungi qadamdir.

Inklyuziv ta'lim mahalliy ta'lim tizimi uchun ma'lum bir yangilikdir, shuning uchun uni modellashtirish va amalga oshirishning barcha bosqichlarida malakali boshqaruvni talab qiladi. Inklyuziv ta'limning samaradorligi bir qator shart-sharoitlarni yaratishni o'z ichiga oladi, ular orasida asosiylari quyidagilardir: mutaxassislarning inklyuziv pedagogik jarayonni amalga oshirishga tayyorligi (tayyorlikning barcha turlarini o'z ichiga oladi:

- shaxsiy, kasbiy, psixologik va boshqalar), insonparvarlik. ta'lim tizimi, shu jumladan jamoada axloqiy-psixologik muhitni shakllantirish;

- bolalarni rivojlantirish va ijtimoiylashtirish uchun tuzatish yordami va psixologik pedagogik yordamni tashkil etish.

Inklyuziv ta'lim - (frantsuzcha inklyuziv - shu jumladan), umumiy ta'lim (ommaviy) maktablarda alohida ehtiyojli bolalarni o'qitish jarayonini tavsiflash uchun ishlatiladigan atama. Inklyuziv ta'lim - mavjud jismoniy, intellektual, ijtimoiy, hissiy, lingvistik va boshqa xususiyatlarga qaramay, har bir bolaga umumiy (yagona, yaxlit) ta'lim va tarbiya (rivojlanish va ijtimoiylashuv) jarayoniga qo'shilish imkoniyatini beradigan ta'lim, bu esa o'sib ulg'aygan shaxsning jamiyatning teng huquqli a'zosi bo'lishiga imkon beradi, ajralish va izolyatsiya xavfini kamaytiradi. Umuman olganda, inklyuziv ta'lim umumiy ta'limni rivojlantirish jarayoni bo'lib, barcha uchun ta'lim mavjudligini nazarda tutadi, bu alohida ehtiyojli bolalarning ta'lim olish imkoniyatini ta'minlaydi.

Ma'lumki, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 1992 yil 14 oktyabrdagi rezolyutsiyasiga muvofiq, har yil 3-dekabr sanasi butun dunyoda Xalqaro nogironlar kuni sifatida nishonlanib kelmoqda.

Bundan ko'zlangan asosiy maqsad – nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ijtimoiy hayotning barcha sohalarida himoya qilish, ularning muammolariga keng jamoatchilik e'tiborini jalb etishdan iborat.

Mehr-muruvvatli va bag'ri keng xalqimiz azal-azaldan yordamga muhtoj, imkoniyati cheklangan insonlarga e'tibor va g'amxo'rlik ko'rsatishni jamiyatda tinchlik, do'stlik va hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladigan eng muhim qadriyatlardan biri sifatida e'zozlab keladi.

Ana shunday ezgu an'analарimizni bugungi zamon talablari asosida rivojlantirish maqsadida so'nggi yillarda mamlakatimizda imkoniyati cheklangan fuqarolarimizni qo'llab-quvvatlash, ular uchun zarur barcha sharoitlarni yaratish borasidagi davlat siyosati yangi bosqichga ko'tarilmoqda.

UNICEF inklyuziv ta'limni O'zbekiston ta'lim tizimiga kiritish masalalari bilan shug'ullanadi. Inklyuziv ta'lim vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat'i nazar, ularning barchasiga sifatli ta'lim taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga, inklyuzivlik tamoyili imkoniyatlari cheklangan bolalar ijobiy ruhiy va ijtimoiy rivojlanishga ega bo'lishlari uchun oilada yashashlari va o'z tengdoshlari bilan birga oddiy maktabda bilim olishlari lozimligini nazarda tutadi. Inklyuziv ta'lim tizimi nogironlar aravachasidagi bola yaqin atrofda joylashgan har qanday maktabda ta'lim olishi, o'zlashtirishda qiynalayotgan bo'lsa, o'qish va yozishga o'rganish uchun maxsus yordamga ega bo'lishi, darslarga qatnamay qo'ygan bolaga esa maktabga qaytish uchun tegishli yordam ko'rsatilishini kafolatlaydi.

Xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish dasturini amalga oshirish borasida 300 dan ortiq maktablarda imkoniyati cheklangan bolalarning bilim olishi uchun zarur sharoitlar yaratildi.

Hozirgi kunda ko'pchilik inklyuziv ta'lim tushunchasini nogironligi bor bolalarning sog'lom bolalar bilan bir maktabda, bir sinfda o'qishi, bir partada o'tirishi deb tushunadi xolos. Aslida, esa inklyuziv ta'lim - barcha bolalarning bir xil maktab va bir xil sinfxonada – bir xil sharoitda ta'lim olishini anglatadi. Inklyuziv ta'lim nogiron bolalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish hamda umumta'lim maktablarini nogiron bolalarga moslashtirishni ko'zda tutadigan, ijtimoiy adolat va tenglikni bosh maqsad qilib olgan jarayondir.

Demak, nogiron bolalarni ta'lim-tarbiya jarayoniga jalb qilishda ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlagan holda umumta'lim maktablarini nogiron bolalarga moslashtirish talab etiladi. O'zbekistonda turli xil nogironligi bo'lgan bolalar inklyuziv (uyg'unlashgan) sharoitda sifatli ta'lim olishlari va keyinchalik munosib ish o'rinlari bilan ta'minlanishlari uchun tizimli ishlar olib borilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash bo'yicha:

- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'lim oladigan ta'lim muassasalari binolariga qo'yiladigan talablarni ishlab chiqish va tasdiqlash;

- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalarini zarur adabiyotlar, metodik qo'llanmalar, turli kasblarga o'qitish uchun uskuna va jihozlar bilan ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish;

- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni o'qitish uchun inklyuziv ta'lim tizimini tashkil etish, umumta'lim muassasalarini maxsus moslamalar (ko'tarish qurilmasi, pandus, tutqich va boshqalar), shuningdek tegishli kadrlar (maxsus pedagog, bolalarni ruhiy-pedagogik kuzatish bo'yicha mutaxassislar) bilan ta'minlash;

- jamoatchilik o'rtasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning bilim olish huquqi, inklyuziv o'qitishning mazmun-mohiyati haqida tushuntirish ishlarini olib borish;

- o'quvchilarning jismoniy va aqliy talab-ehtiyojidan va ta'lim muassasalarining geografik joylashuvidan kelib chiqqan holda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalarini optimallashtirish;



□ alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning moslashishi va integratsiyasi uchun maktab-internatlarni bosqichma-bosqich maxsus jihozlar bilan ta'minlash;

□ alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan har bir bolaning inklyuziv ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish kabi vazifalar belgilangan.

Alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan bolalarga asoslangan inklyuziv ta'lim jamiyatga ham foydalidir. Bu esa o'z navbatida jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolani oddiy bog'cha yoki maktabga joylashtirish integratsiya yo'lidagi birinchi qadamdir. Integratsiyalashgan jamiyatda barcha teng huquqga ega, bu yaxlit jamiyatdir.

Inklyuziv ta'lim tufayli jamiyat integratsiyalashgan jamiyatga aylanadi va barcha bolalar uchun foydali bo'lgan samarali pedagogika tamoyillarini targ'ib etadi. Insonlarning turli xilda bo'lishi normal holat, deb qabul qilingan va o'rganish jarayonining tabiati va bosqichlaridan kelib chiqib, bola mazkur jarayon talablariga emas, balki ushbu jarayon bola talablariga moslashtirilishi lozim.

Maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim sharoitida o'qitish maktablararo qatnab yuruvchi o'qituvchi ya'ni, resurs o'qituvchi faoliyatini talab etadi. Inklyuziv ta'lim amaliyotda maktablararo qatnab yuruvchi o'qituvchi va oddiy o'qituvchisining hamjihatlikdagi harakatlari orqali amalga oshirilishi mumkin.

Inklyuziv ta'limning asosiy qismi – bolalarga bilim olish uchun do'stona munosabat va o'qishga imkon beruvchi muhitni yaratish lozim. Bolalar maktabga bexatar, qiyinchiliklarsiz etib borish imkoniga ega bo'lishlari lozim. Bundan tashqari, amaldagi umumta'lim uslubiya-tiga bolani moslashtirishdan ko'ra, dars jadvalini sharoitni, uslubi-yotni va o'quv qurollarini o'zgartirish kerak bo'ladi.

Bunday o'zgartirishlar nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar, balki normal rivojlanishdagi bolalar uchun ham ta'lim sifatini yaxshilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-sonli Farmoni. QHMMB: 06/19/5712/3034-son.

2. “Umumiy oʻrta taʼlim tashkilotlarida inklyuziv taʼlimni tashkil etish tartibi toʻgʻrisida”gi Nizom. Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 12 oktyabrdagi 638- son qaroriga 1-ilova

3. Рой Марк Конки “Инклюзив синфларда ўқувчилар эҳтиёжларини англаш ва бу эҳтиёжларни қондириш” Тошкент-ЮНЕСКО-2014 йил. Ўқитувчилар учун қўлланма.

